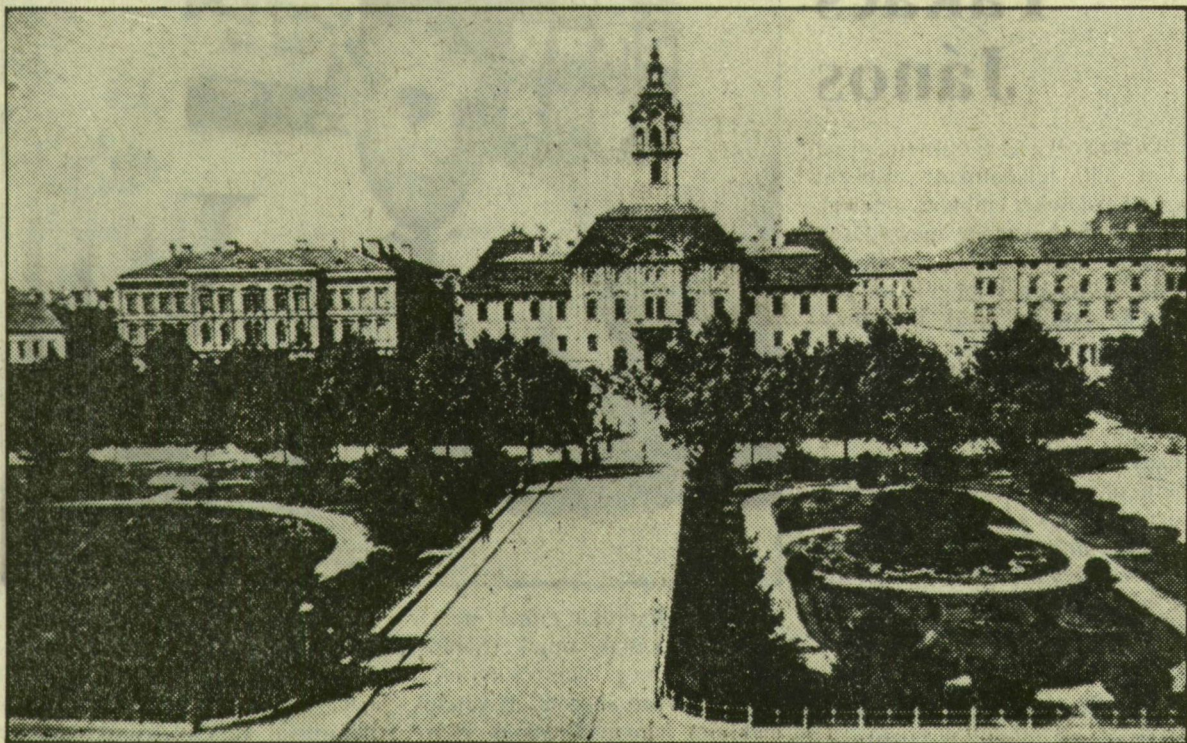

A városépítő: Lázár György polgármester

Ha azt kérdeznék, hogy ki volt a legnagyobb polgármestere Szeged városának, sokan vágnák rá a választ: Lázár György. Ha meg azt tudakolnák, hogy a szögedi nemzet melyik polgármesterét szerezte a legjobban, akkor is sokan Lázár Györgyre voksolnának. Vajon mi mindent tett az időnek előtte eltávozott polgármester, hogy temetésén, a csikorgó februári fagyban a Kultúrpalota és a Deszkás temető közötti útvonalon harmincezer szegedi adta meg neki a végtisztességet?

A válasz egyetlen mondatba sűrítendő: a Városért élt, minden tette az Urbs-ot szolgálta. Tösgyökeres fölsővárosi családból származott: nagyapja Zárdai utcai kisiparos, apja Lázár János (1822–1893), tizenhárom csatában vérzett 48-as honvédszázados, városi kishivatalnok (út-biztos). Lázár György (1851–1915) a kegyes atyák kongó tornácú Oskola utcai gimnáziumában érettségizett, Pesten jogot hallgatott, majd fiskális lett (1876). A *Vízkor* derekasan kivette részét a mentési munkákból, alakja — a 46-osok hadnagyi uniformisában — látható Vágó Pál híres ábrázolásán. 1883-ban városi főügyész, 1891-ben a pénz- és közművelődési ügyekkel foglalkozó helyettes polgármester, 1904-ben pedig — Pálffy Ferenc utódként — a közbizalom őt ültette a polgármesteri székbe. 1898 és 1904 között Szeged városának országgyűlési képviselője.

A legszeretnivalóbb literary gentleman

Neki köszönhető, hogy Szeged a szobrok városa lett. Fölkarolta a szoborállítási törekvéseket, megbízatásokat adott, kijárta, hogy az állami megrendelésre készült szobrok Szegedre kerüljenek. Így szerezte meg Szolnok és Titel elől a Vásárhelyi-szobrot (1905), Ifj. Mátyás Lajos alkotását. Polgármester-sége idején állított a Város szobor-emléket Tisza Lajosnak, Vásárhelyi Pálnak, Klauzál Gábornak, Erzsébet királynénak, Dankó Pistának, Rapaics Radónak, Rákóczinak, Markovits Ivánnak, Széchenyinek, és Deák Ferencnek. Maga a Város negyvenezer koronát fordított minderre, míg az állami és közadományok összege száznegyvenezer koronára rúgott.

Támogatta a művészetet és az irodalmat. Maga is tollforgató volt, ármentesítési kérdésekben szaktekintélynek számított. Fő műve, a *Visszaemlékezés a nagy árvíz napjaira* (1909), ami a megkezdett forrása a hullámsírból veszett Szeged történetének. Könyvének jóvedelmét a fogadalmi templom építésére ajánlotta föl. 1911-ben átiratban kérte Szeged város tanácsát, hogy támogassa a *Magyarországi Hírlap-írók Nyugdíjgyűlését*. A köztörvényhatóság négyezer koronát adott e célra, és a többi várost is fölhívta segízésre.

Nem pusztán formáság volt, hogy a megalakult *Dugonics-társaság* (1892) őt választotta elnökének. Amikor a szegedi ügyészség 1913-ban vádat akart emelni Ady ellen *Rohanunk a forradalomba* c. verséért, (1912) a költő a Világ hasábjain fordult önironikus szavakkal „Szeged város neves padesztájához,

a legszeretnivalóbb literary gentlemanhez”: lám, pár éve többször is hívott verset olvasni Lázár György, de nem jutottam el Szegedre, most bezzeg csak el kell mennem, ha a királyi ügyész hivat... Lázár polgármester aztán a háttérben finoman elsimította a dolgot, megmentve Szegedet az örök irodalmi szégyentől...

Mind a tíz körmével...

Amikor 1898-ban a Város első kerülete országgyűlési képviselőt választott, patinás arisztokrata nevek is szóba kerültek, ám hamar fölülkerekedett a városlakók józan-sága: ha Lázárt küldjük a parlamentbe, ő mind a tíz körmével Szegednek kapar... Képviselői programjából — haláláig — szinte minden megvalósult: a körtöltés, az állami fiú és leánygimnázium, a vakok és a siketnémák intézete, az Árpád Otthon, a gyermekmenhely, a rókus, az újszegedi és több külterületi templom, a Dóm építésének a megkezdése, a villamosközlekedés megindítása, a nagyállomás épülete, a vasúti leszármoló hivatal idehelyezése, és palotájának fölépítése, a belváros aszfaltozása, az első víztörőny, és még hosszan folytathatnám a sort. Csak egyetlen dolog nem sikerült neki, az egyetem megszerzése. Hiába adta ki a Város érveit füzetben (1907), hiába vezetett frakcos deputációkat a székesfővárosba, hiába kilincselte a magas minisztériumban, Szeged nem kapott univerzitást. (Amit Lázár György nem tudott elérni, azt „megoldotta” halála után pár évvel a történelmi földindulás).

A bőjt meg a csülkös paszuly

A kegyes atyák nevelték, szeretete is őket, tőlük kapta klasszikus műveltségének alapjait. Szívesen fordította a szót latinra, beszédeiből és írásaiból sohasem hiányzott a találó citátum Horatius és más auctorok munkáiból. A piarista rendházban külön szobája volt, büszkén vallotta magát konfráternek, és ha családja távol volt Szegedtől, oda kvartélyozta be magát. Szerette az egyszerű ételeket, szívesen toppant be a főtisztelendő atyák pénteki ebédjére. Igazán megharagudott volna, ha a bőjt napon valami kivétező kedveskedést tapasztal.

Tudott nagy asztalt is tartani. Szívesen csalt le minisztériumi urakat, leginkább Fajka főszámvevő telikamrás, telipincés, százalambos magyartanyájára, ahol a második pohár buckái után melleleg szóba hozta az államsegélyek szétosztásának ügyét, a Városnak olyan dolgait, melyekre a fölsőbb hatóságok pecsétje szükségeltetett

Máig él az anekdota az egyik ilyen vendégvárás előkészületeiről. Hívatta Bitó János volt halászgazdát, a későbbi vendéglőst, és hosszan sorolta, hogy mit remekeljen Bitóné született Kis Kopasz Julianna a pesti urak számára: bablevest csülökkel, paprikáshalat, rántott halat... Nem fejezhette be, Bitó mesterből kitört az önérzet:

— Tisztólet, böcsület méltóságos uram, de ha az én feleségöm mögőzi azt a csülkös paszulylevest, utána már nem tud önni a halbú sénk, sőt se süte se főzve...

Tögye a kezit a fejire...

Hogy milyen volt Lázárnak és a szögedi nemzetnek a kapcsolata? Móra a tanú rá: a tanyák közt pedig, ahol nemigen rajonganak a hivatalos emberéiről, az ő nevét kalaplevéve, szinte megindító áhítattal mondta ki a szegedi magyar, s az igazi értékek ösztönös megbecsülésével és felismerésével a városi polgár. Tömörkény szerint akár vasárnap is kikocsizott a tanyák közé föltekinteni, hogy merre vezessék az utat, hol nagy a kütszenvedély, támad-e fakadóvíz, netán a töltések megvizitálása szempontjából, mert erősen árad a Tisza... Móra édes-bús emlékező verse is utal milderre:

Hol róla zúgnak karsú jegenyek,
Amik kocsija útját beszegék,
Azok alatt terem meg a mese,
Amelynek nem lesz költött fele se,
S mint esti árnyék, híre egyre nyúl:
Volt, hol nem volt egy polgármester úr...

Kétéves betegeskedésének idejére esett a városi tisztújítás. Ebben a sokat pártoskodó városban még nem volt ekkora egyetértés a torony alatt: majd akkor, ha Lázár György fölgögygyl...

Széll Sándor tanyai költő verset szerkesztett a beteg polgármester-ről, kérve reá az Urnak oltalmát. Ám hogy is érte volna be ennyivel! Egy pár zsenge tyúkot is a hóna alá szorított, bekövetkezett a Fölsótanyáról, hogy orvosságot ajánljon, mert beszélgetnek a doktorok, csak a szénamurva fürdő az igazi...

Utoljára hagytam a legszebb történetet, mely Tömörkény tollát is megihlette. Közügyben törette magát kifelé Lázár, amikor az útszéli tanyából kiszaladt egy asszony, és hujintott a kocsisnak, hogy állna meg.

— No, mi a baj húgom — kérdi a polgármester.

— Az Isten áldja mög, hogy reánk is tekintett. Nagyon beteg a kislányom, nyüglődik odabenn a házban. Ugyan tögye a kezit a fejire, akkó biztosan möggögygyl...

Hozzáértő ember most írhatna hasonló hiedelmekről, a folklorizációról, meg egyéb tudós dolgokról. Azonban ennél a hívó és hívó szónál többet és szöbbit nem lehetne mondani se Lázár Györgyről, se a felé áradó szeretetről.

APRÓ FERENC

„... az ország törvényeit megtartom”

A polgármesteri tisztség a kiegyezést követően, a dualizmus időszakában jelenik meg, amikor a helyi önkormányzatot középfokon a vármegyei és a törvényhatósági jogú város képviselte. Ez utóbbi egyedi szervei közül az első tisztviselő a polgármester volt. Mellette sorakoztak a polgármester-helyettesek, a főjegyző, a tanácsnokok, az aljegyzők, az árvaszéki elnök stb. A polgármester elnökle alatt működött a városi tanács, mely a közigazgatást és kisebb gazdasági ügyeket intézte, tagjai sorába a város vezető tisztviselői tartoztak. (Ennek mintájára alakult a fővárosi közigazgatás képe is, ugyanis annak ellenére, hogy a törvényjavaslat főispánt akart a főváros élére helyezni, a végleges szöveg szerint főpolgármester lett a főváros első tisztviselője. Elnökle alatt működött a lényegesebb közigazgatási ügyekben döntő fővárosi tanács.)

A polgármester hatásköre a törvényhatósági jogú városokban a vármegyei alispánok jogkörének felel meg. Az 1886. XXI. A törvényhatóságokról szóló törvénycikk rendelkezik a törvényhatósági közegekről. A polgármesteri funkciókat a 73. paragrafus 16. pontban taglalja. Miszerint: elnöke a tanácsnak, a főispán akadályoztatása esetén a közgyűlésnek is, átveszi a városhoz érkező kormányrendeleteket, leveleket, jelentéseket, folyamodványokat, pénz- és értékküldeményeket, végrehajtja a kormány rendeleteit (abban az esetben, ha törvénybe ütközönek vagy kivihetetlenek, károsnak tartja a helyi viszonyok közt, a főispánnak legfeljebb 24 óra alatt jelentést tehet), foganatosítja a főispán utasításait (ha aggályai vannak, 24 órán belül a külügyminiszterhez előterjesztéssel élhet), aláírja a törvényhatóság nevében kiállított okmányokat, leveleket, felterjesztéseket, utalványozási joggal bír, rendelkezik a város tisztviselőivel, és egyáltalán: eljár minden hatáskörébe tartozó ügyben.

A városi törvényhatóságokban a törvényhatósági közgyűlés, rendezett tanácsú városokban a képviselőtestület hat évre választja meg. Beiktatási esküje a következőképpen hangzott:

„Én ... esküszöm, hogy a királyhoz hű leszek, az ország törvényeit megtartom, hivatali előjáróimnak engedelmeskedem, hivatalommal járó kötelezettségeimet lelkiismeretes pontossággal teljesítem, és a hivatali titkot megőrzöm. Isten engem úgy segéljen!”

A Károlyi-kormány közigazgatási reformját a kormánybiztosok kinevezése jellemzi. A főispán helyett főispáni tennivalók ellátására jogosított kormánybiztosok kezdtek meg munkájukat. A törvényhatósági joggal felruházott városok közigazgatásának ideiglenes módosítására is kísérletet tettek, ugyanis a városi képviselőtestület teljes jogkörét az e helyett megalakítandó városi néptanácsokra ruházta. Ennek ellenére a néptanácsnak alárendelten ugyan, továbbra is fennmaradt a vezető tisztviselőkből álló, régi, dualizmuskori városi tanács, mint igazi végrehajtó szerv a polgármester elnökleivel.

A trianoni békeszerződés következtében jelentős változás állt be a vármegyék területében. A 63 vármegyéből 33 maradt (ebből 10 csupán az érintetlen, 23 csonka, így azután az egyesítések következtében 25 vármegyéről beszélhetünk). A polgármesteri intézményt akkor is, itt is megtalálhatjuk mint jól beváltat: a polgármester a városok első tisztviselője. A vidéki törvényhatósági jogú városokban a törvényhatósági bizottság a megyei városokban a képviselőtestület választja 10 évre. A választást mindenütt jelölés előzi meg. A hatáskör a törvényhatósági jogú városokban a vármegyei alispánok, a megyei városokban a járási főszolgabírák feladatkörével rokon. Az 1929. 30. tc. alapján megszűnt városi tanács hatáskörét a polgármester vette át. Ő volt a város képviselője, a városi tisztviselők hivatalfőnöke, s utalványozási jogköre volt.

A Horthy-Magyarországon 10., majd 12 törvényhatósági jogú város volt. Budapest élén a kormányhatalom képviselőjeként a főpolgármester állt, aki ellenőrizte a helyi önkormányzat működőképességét, azt, hogy a kormány irányvonalával összhangban legyen, s hogy a kormány utasításait a vármegyékben végrehajtsa. A Gömbös-kormány hatalomra jutását követően az 1934. évi fővárosi novella a főpolgármester hatalmát tovább növelte. A cél ugyanis a főváros eddigi viszonylagos antonómiájának a megszüntetése volt, s ez tette szükségessé egy, a kormányt szolgáló, erős kezű poszt kiépítését. A polgármester vált tehát az önkormányzat legfőbb egyedi hatósága, s egyben a székesfőváros első tisztviselőjévé.

E tisztség az 1950-es tanács törvény megjelenéséig megmaradt, amikor napkeleti mintára átszervezték a közigazgatásunkat.

ZOMBORI JUDIT

